

točka od druge neizmjerljivo daleko, mora se to shvatiti tako, kao da se kaže: njihova se udaljenost ne da izmjeriti nikakvim jedinicom; ta udaljenost nema uopće prema jedinici mjere nikakva odnosa. Kad kažemo: točke A i B imaju neizmjerljivo velik razmak, time ne kažemo ništa o veličini te udaljenosti.

Nakon dopisivanja s Cantorom promijenio je Gutberlet formu svoga dokaza o žici u djelu *Lehrbuch der Apologetik* (Münster 1888. str. 147. i dalje). Taj je dokaz u bitnosti isti kao i prijašnji, pa je prema tome u njemu i ista pogriješka. I u tom dokazu tvrdi autor, da neizmjerljivo duga linija ne seže u neizmjernost, kad je s jednoga kraja prikratimo za 10 dijelova (na pr. za 10 metara) i k sebi povučemo, pa prema tome od beskonačne linije da postane konačna. Takvu pogriješku ima — kako sam pokazao — i gosp. Michelitsch u navedenom dokazu, naime $\infty - 1 < \infty$. Obojica kao da su smetnula s uma: što je neizmjerljivo, da se to ne da izbrojiti, da se ne da umanjiti — infinitum transiri, exhaustiri nequit! P. Norbert Brühl C. SS. R. piše god. 1917. pokojnomu profesoru Dr. C. Isenkrahe-u o Gutberletovu dokazu ovo: »Wenn man von dem Punkte des Drahtes, wo man steht, nach einer Seite hin wandert, so kommt man dem fraglichen Ende, das Gutberlet hereinziehen will, nicht näher, weil es eben nicht da ist. Unternimmt man es aber, statt zu wandern, den Draht auf eine Rolle zu wickeln, so kommt einem selbst bzw. der Rolle, das Ende um nichts näher, weil es eben nicht da ist. Wer wie Gutberlet annimmt, es sei um das abgeschnittene und verschobene Stück näher gekommen, hat eben die Unterstellung fallen lassen, dass der Draht ohne Ende sei. Auf diese Weise komme ich zu demselben Ergebnis, wie Cantor«.

Tko želi čitati o Gutberletovu dokazu i njegovoj kontroverziji s Cantorom i Isenkraheom, naći će u Isenkraheovu djelu: *Untersuchungen über das Endliche und Unendliche I. Heft*, Bonn 1920. str. 177.—209.

Iz crkvene povijesti.

Moje refleksije na kritiku g. Zorea.

G. Zore, prof. crkvene povijesti u ljubljanskom bogoslovnome fakultetu, osvrnuo se također ove god. u III.—IV. sv. *Bogoslovnoga Vestnika* na I. sv. moje *Povijesti Hristove Crkve*, pa sam mu zahvalan, da mi je pothvat pohvalio, osobito što se svakom prilikom obazirem na domovinu. Medutim je g. profesor iznio iz djela i nekoliko negativnih strana, što ih smatra više odrazom naših kulturnih prilika. I uistinu su naše knjižnice u tome pogledu dosta oskudne, a nabava je stranih djela, osobito pojedincima i danas teška. Pogotovo je to bilo, kada sam pisao svoj I. sv. Radi toga sam doduše god. 1921. putovao u Beč i München, ali što se i tu može u mjesecu dana? Ja nimalo ne sumnjam, da su sve pri-

mjedbe g. profesora potekle iz najbolje volje, a neke sam sa zahvalnošću i usvojio. Ali među tim ima i takovih, što se temelje na djelima, koja su ugledala svijetlo ili iste godine, kada i moj I. svezak ili kasnije. Tako bi mi dabome g. profesor mogao i više toga predbaciti, da je sa svojom kritikom počeka još koju godinu, jer sve znanosti napreduju pa i crkvena povijest. Ali tu ima i takovih opazaka, što ih ja smatram, najblaže rečeno, preoštrim. Tako mi g. Zore zamjera, što ne vidi u djelu pod naslovom »Crkvene umjetnosti« i Wilpertovo djelo: »Die Malereien der Katakomben Roms, a da pri tome i ne spominje, da sam ja to djelo barem na XX. str. I. sv. naveo. Još je gore, kada mi predbacuje, što nijesam na XXXI. str. naveo najbolje izdanje Jeronimova Martirologija, dok sam ja to jednom već učinio na XIX. str.: »Martyrologium Hieronymianum izdali su de Rossi i Duchesne u Acta Sanctorum, u 2. svesku od mjeseca studenoga, što je izašao u Parizu i Brüsselu 1894.« (bolje u Parizu I., a u Brüsselu II. sv. mjeseca studenoga, u II. Martirologij). Ili možda g. profesor misli, da se mora, kadgod se koje djelo spomene, navesti mu i najbolje izdanje? Pa dokle bi onda tako došli? Nu najgore je, kada g. Zore piše: »Drugič je čisto gotovo, da takozvani „Martyrologium Hieronymianum“ ni delo sv. Jeronima. Tega ne trdi danes noben znanstvenik in je nepojmljivo, kako je mogel Jelenič kaj takega zapisati.« Ja bih tu ponajprije želio znati, na kome je to temelju g. profesor ustvrdio. Njegova je primjedba posve na mjestu, kada tvrdi, da su de Rossi i Duchesne Liber Pontificalis objavili sve do pape Martina V., a Mommsen samo do pape Konstantina, te da je literatura »najbolji kašipot« u svakome detaljnome proučavanju. Ali ne bi li možda s druge strane bilo bolje na uštrb suhoparnoga nabranjanja kao dobrih tako i loših edicija, više koju dobru ediciju i proučiti. Možda bi g. profesor u tome slučaju naišao baš u Mommsenovoj ediciji djela Liber Pontificalis na I. opasku, što se nalazi na XI. str. i u njoj uočio, kako Mommsen tvrdi, da su pisma: Hromacijevo i Heliodorovo Jeronimu i Jeronimovo Hromaciju i Heliodoru, na kojima je Martyrologium Hieronymianum zasnovan i izveden, »temere omnino fictitiis hodie vulgo adnumeratae.« Nadalje bi možda naišao, kako je prema tomu würzburški sveučilišni profesor Schanz (Handbuch der klassischen Altertums-Wissenschaft, VIII., Geschichte der römischen Litteratur, München 1904., 4., str. 398.—399.) ustvrdio, kako je Jeronim kratki Martirologij uistinu napisao i kako se ovaj vremenom razvio u današnji oblik. Što više, mogao je naići, kako je i dr. Kihn (Patrologie, II., Paderborn 1908., str. 304.—305.) u tome i sam sebe ispravljao, pišući doslovno: Bezüglich des Martyrologium Hieronymianum (Migne T. 30, 435.—486.) von dem wir oben (I, 390.) gehandelt, ist berichtigend nachzutragen, dass nach

den neuesten Forschungen ein kurtzes Martyrologium des hl. Hieronymus, dem die Briefe an Bischof Chromatius von Aquileja und an Bischof Heliodor von Altinum als Einleitung vorausgingen anzunehmen ist. Diese Arbeit, deren Grundlage ein orientalisches Märtyrerverzeichnis war, wurde in Laufe der Zeit erweitert. Ein römischer und karthagischer Märtyrerkalender wurde in das Werk hinein gearbeitet. Seine endliche Gestalt erlangte das Martyrologium in Gallien im 6. od. 7. Jahrh., da alle Handschriften auf eine in Luxeuil oder in Auxerre geschriebene Vorlage zurückgehen.« Ja tim ne velim, da g. profesor ne bi i poslije toga tvrdio, da »Martyrologium Hieronymianum ni delo sv. Jeronima«, ali nema sumnje, da ne bi rekao: »Tega ne trdi danes noben znanstvenik in je nepojmljivo, kako je mogel Jelenić kaj takega zapisati.«

Medutim g. Zore nije ništa temeljitiji ni onda, kada mi zamjera, što sam (I. sv., 24. str.) napisao, kako je »mnogo vjerojatnije«, da je Petar poginuo god. 64., kao što je to i Harnack uspješno dokazivao, negoli god. 67. ili 68. On nije iznio niti jednoga dokaza, koji bi me uskolebao, dok su razlozi, koji vojuju za god. 64. posve ozbiljni. Iz Tacita (Annales, XV., 44.) naime saznajemo, kako je Neron počeo kršćane proganjati odmah iza požara Rima, što se dogodio u srpnju god. 64. A prema Laktanciju (De mortibus persecutorum, 2.) Petar bi došao u Rim izakako se Neron zacario (cumque Nero imperaret Petrus Romam advenit) te bi tu djelovao sve do smrti. Pa ako su Petar i Pavao bili u Rimu već u početku progonstva, onda ne znam, zašto bi ih Neron, kao kršćanske poglavare, štedio sve do pod konac svoga života, a međutim proganjao ostale kršćane. Nadalje amo ide i ono, što o tome piše Klement Rimski (Epistola ad Corinthios, 5.—6.) Korinćanima. Klement naime ponajprije naglašuje, kako su Petar i Pavao u Rimu mučeni, pa tek onda dodaje, kako se ovim mučenicima pridružila ogromna množina odabranika i t. d. K tomu još dodajem, da za god. 64., ne stoji samo Harnack (Die Chronologie, I., Leipzig 1897., str. 240.—243.) nego i glasoviti Duchesne (Histoire ancienne de l'Eglise, I., str. 64.). Doduše Euzebij (Chronicorum liber II. — Migne, P. G., XIX., str. 544.) je stavio Petrovu i Pavlovu smrt pod 13. godinu Neronova carevanja, ali je to učinio zato, što je mislio, da je Neron počeo u to doba proganjati kršćane. Drukčije je tvrdnja, da su Petar i Pavao mučeni 67. ili 68. godine nastala na legendi, prema kojoj bi Petar u Rimu biskupovao 25 godina. Suprot svega toga nijesam se nipošto ogriješio o načelo historijske metode: »Certa, certe, dubia, dubie«, nijesam nipošto apodiktički ustvrdio, da je Petar 64. godine uistinu mučen, nego da je to »mnogo vjerojatnije«, negoli da je mučen tek 67. ili 68. godine.

Isto mi se tako čini pretjeranim, kada g. Zore piše, da je moja »sodba o Flaviji Domitili na str. 49. preveć apodiktična«. G. se Zore zagrijava za dvije Domitile, jer »ysekako se ne da kar tako ignorirati, kar poročata Dion Cassius in Evzebij o dveh Domitilah z določnim razlikovanjem, da je bila ena pregnantna na otok Pandatarija, druga na otok Poncija«, dok ja pišem, »da se Flavija Domitila (žena Flavija Klementa)... ne smije razlikovati od Flavije Domitile. 4. koja se obično nazivaše Flavijom Domitilom mladom«. Ne znam s čega bi moja tvrdnja bila »preveć apodiktična«, s čega bi mogle biti dvije Domitile? Dios Kasije (Historia Romana, LXVII., 14.) ne govori, do samo o jednoj Flaviji Domitili, a Euzebije (Historia Ecclesiastica, III., 18.) također samo o jednoj. U Kasija je Domitila u rodu s Domicijanom, a u Euzebija s Flavijom Klementom. Ali u Kasija je i Flavije Klement u rodu s Domicijanom, pa je prema tome i Domitila u rodu s Flavijem Klementom. Što je Kasijeva Domitila prognana na Pandatariju, a Euzebijeva na Ponciju, to je bez sunnje zabuna. Za jednu Domitilu nije bio samo Bihlmeyer nego i drugi. Dr. Weiss (Historia Ecclesiastica, I., str. 113.—114.) je također za dvije, ali ujedno na 114. str., u 1. opasci piše: »Nupperrime Funk, KAU., I., 329. Anm. 1.; A. Linsenmayer (Die Stellung der Flav. Kaiser zum Christentum, G. J. B., Bd. XXV., 3. H. [1904.], p. 460.) etc. putant, unam tantum fuisse Flaviam Domitillam uxorem consulis et cognatam Imperatoris, quae verisimiliter in insulam Pontiam relegata est«. Da to u djelu nijesam potanje obrazlagao, razlog je, što sam težio da budem što kraći. S istoga sam razloga izbjegavao i suviše navode pisaca, pa i Bardenhewerovu Geschichte der altkirchlichen Literatur. Bardenhewerove misli sadržaje i njegova Geschichte i Patrologie, a Patrologie je slušačima bogoslovije bez sumnje pristupačnija negoli Geschichte.

Na razvoj je katoličkih dogmi najviše uplivalo krivovjerje. Od toga se ne može ni gnosticizam izuzeti. Napose je gnosticizam bio Crkvi pogibeljan, što se razvijao većinom u njezinu okviru. Protiv gnosticizma se bore prvi kršćanski umovi: Pavao, Ivan Apostol, Ignatije, Polikarp, Justin, Herma, Irenej, Hipolit, Klement Aleksandrijski, Tertulijan, Origen i t. d. Stoga ne mogu pojmiti, zašto me g. Zore kori, što sam tolike retke posvetio raskolu i krivovjerju. A još mi je začudnije, da mu još i danas imponuje Michaelovo mnijenje, prema kome bi gnosticizam rađe išao u filozofijsku negoli u crkvenu povijest. Ako je tome samo razlog, »ker gnostiki niso imeli prav nič kršćanskoga izozemši neka imen«, onda ne bi trebalo posvećivati pažnju ni borbi kršćanstva s poganstvom, jer je ovo bilo još udaljenije od kršćanstva. Na istome bi principu trebalo u crkvenoj povijesti prijeći i preko islama i t. d. Pogrješno je, kada se u gnosticizmu nazire samo kršćansko ime. Nauka o spasenju, što se provlači kroz mnogobrojne gnostičke sustave, bez

sumnje je kršćanskoga porijekla. Prema tome bi zapravo bilo ispravno reći, da gnosticizam ide isto tako u filozofijsku kao i crkvenu povijest.

Napokon mi g. Zore zamjera i obradbi papskoga primata. »Tudi dokazov za primat rimskoga papeža pisatelj — veli — s stališća crkvene zgodovine ni ravno srečno obdelal; preveč razpravlja o svetopisemskih (s. 121—126) v primeri z izvenbibličnimi (s. 126—127). Dokazi iz svetega pisma spadajo bolj v svetopisemsko vedo in v osnovno bogoslovje; cerkveni zgodovinar pa bi moral predvsem dokazati, da tudi zgodovina to potrjuje, kar uči katoliška cerkev na podlagi sv. pisma. Zato bi moral n. pr. iz pisma, ki ga je papež Klemen pisal Korinčanom, doslovno navesti in rastolmačiti mesta, ki jasno dokazujejo, da se je Klemen Rimski zavedal svoje jurisdikcije nad cerkvijo v Korintu in jo dejansko izvrševal«. Tu bih opet prije svega trebao znati, kako g. Zore poima povijest Hristove Crkve? Istina je, da ima povjesnika, koji u crkvenoj povijesti neće ništa da znaju o osnivanju Crkve, koji osnutak Crkve pripuštaju biblijskom studiju. Ali odatle ne slijedi, da uz razvoj Hristove Crkve ne može biti crkvenopovijesnim predmetom i njezin osnutak. Naprotiv odlični crkveni povjesnici (dr. A. Weiss, Vascotti - dr. Hiptmair, dr. Zeibert i t. d.) izričito ističu, kao je predmet crkvene povijesti, ne samo razvoj, nego i osnutak Hristove Crkve. Isto tako najodličniji crkveni povjesnici (kard. Hergenröther - dr. Kirsch, dr. Weiss, dr. Zeibert, dr. Knöpfler i t. d.) Sv. Pismo pribrajaju izvorima crkvene povijesti. Prema tome ne znam, zašto bi se crkvena povijest ograničivala samo na potvrđivanje onoga, »kar uči katoliška cerkev na podlagi sv. pisma«. Tko opet pročita Opću crkvenu istoriju profesora Popovića i dra. Stoikova što je objelodanjena u Srijemskim Karlovcima 1912., pa uoči, kako se tu nastoji baš pomoću Sv. Pisma oboriti katoličku nauku o papskome primatu, onda će me možda razumjeti, onda će uvidjeti, da nijesam ni ja tu smio biti kraći, a još manje šutom preko toga prijeći. U zajedničkim pitanjima, kaošto su to Hristovo i apostolsko doba te papski primat, mislim, da neće ni povjesnik biti ljubomoran na bibličara ni bibličar na povjesnika, kao ni povjesnik na dogmatičara a dogmatičar na povjesnika, ako bi se na zajedničkome polju i podulje zadržali. To se zna, da je u školi u tome mjerodavno i vrijeme, ali ne predaje se sve, što se napiše. Mnogo toga u knjigu unide radi zaoblenosti djela, mnogo radi čitanja i t. d., pogotovo u »Povijest Hristove Crkve«, koja nije samo udžbenik (Lehrbuch) nego ujedno i priručnik (Handbuch). O poslanici pape Klementa Korinćanima ne govore opširnije ni drugi povjesnici (kard. Hergenröther - dr. Kirsch, dr. Weiss i t. d.). Uostalom poslanicom se Korinćanima služe i dogmatičari, kao i povjesnici. To isto vrijedi i za ostalu predaju, osobito do V. vijeka. A svaki bogoslovac znade, da se papski primat

najviše razvio poslije Milanskoga Ukaza, pak će tada i predaja doći do svoga pravoga izražaja.

Dr. Jelenić

Iz praktičnog bogoslovlja.

Ispovjednička vlast župnika.¹

I. Redovita vlast. Župnik, a tako i njemu izjednačeni, ima redovitu ispovjedničku vlast za područje svoje župe.² Na području svoje župe župnik ima redovitu ispovjedničku vlast i vrši ju tu i valjano i dopušteno nad svima vjernicima svakog obreda, dakle i nad svojim župljanima i nad beskućnicima i nad strancima.³ Izvan svoje župe ima župnik redovitu ispovjedničku vlast i vrši ju svagdje i valjano i dopušteno (samo) nad svojima župljanima.⁴

Župniku su izjednačeni te imaju istu redovitu ispovjedničku vlast: a) nepravi župnik (quasi-parochus), b) župnički zamjenik moralne osobe, s kojom je spojena župa, c) upravitelj upražnjene župe, d) zamjenik odsutnog župnika, e) zamjenik župnika, koji je pravomoćnom presudom svrgnut sa župe, a obratio se je prije ovršenja presude na sv. Stolicu, f) zamjenik posve nemoćnog ili nesposobnog župnika.⁵

Redovitu ispovjedničku vlast gubi župnik gubitkom župe, a župniku izjednačeni gube ju gubitkom dotične svoje službe.⁶

Izopćenje, interdikt i suspenzija od službe priječe koli u župniku toli u njemu izjednačenima uporabu redovite ispovjedničke

¹ Apstrahiramo od ispovijedanja redovnica, jer za nje vrijede posebni propisi. Vd. Cod. can. 876.

² Cod. can. 873, § 1.: »Ordinaria jurisdictione ad confessiones excipiendas pro universa Ecclesia, praeter Romanum Pontificem, potiuntur S. R. E. Cardinales; pro suo quisque territorio Ordinarius loci, et parochus alique qui loco parochi sunt.«

³ Cod. can. 881, § 1.: »Omnes utriusque cleri sacerdotes ad audiendas confessiones approbati in aliquo loco, sive ordinaria sive delegata iurisdictione instructi, possunt etiam vagos ac peregrinos ex alia dioecesi vel paroecia ad sese accedentes, itemque catholicos cuiusque ritus orientalis, valide et licite absolvere.« — Cod. can. 905.: »Cuius fidelis integrum est confessario legitime approbato etiam alius ritus, cui maluerit, peccata sua confiteri.«

⁴ Cod. can. 881, § 2.: »Qui ordinariam habent absolvendi potestatem, possunt subditos absolvere ubique terrarum.«

⁵ Cod. can. 451, § 1, n. 1, 2; can. 471, § 1, 4; can. 473, § 1; can. 465, § 4, 5; can. 475, § 2.

⁶ Cod. can. 873, § 3.: »Haec iurdictio (t. j. ordinaria) cessat amissione officii, ad normam can. 183, § 1, et, post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, excommunicatione, suspensione ab officio, interdico, Vd. također Cod. can. 208.